

TÜRKİYE'DE ÖZEL RADYO VE TELEVİZYONLARIN ÇIKIŞI VE BU KONUDA DEVLET TEKELİNİN KALKMASI

Arş. Gör. Vedat DEMİR
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu

GİRİŞ

Ülkemizde çok kısa bir zaman içerisinde özel televizyon ve radyolar yaygınlaşarak toplum hayatımızı çok yakından etkiler hale gelmiştir. Çünkü radyo ve televizyon yazılı basından çok daha etkili ve yaygın bir kitle iletişim aracıdır. Ülkemizde uzun yıllar radyo ve televizyon yayıncılığı alanında devlet tekeli hakim olmuştur. Türkiye seksenli yıllarda girdiği dışa açılma sürecinde, kitle iletişimi konusunda da önemli gelişmeler yaşamış ve buna paralel olarak özel radyo ve televizyonlar gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Fakat hukuki altyapısı hazırlanmadan ortaya çıkan özel radyo ve televizyon yayıncılığı bir takım sakıncaları da beraberinde getirmiştir.

Kitle iletişim araçlarının kamu hizmeti gördüğü konusu herkesin üzerinde birleştiği bir konudur. Bu bakımdan kitle iletişim araçları özel girişimin elinde de olsa kamu hizmeti görme zorunluluğundan kurtulamazlar. Radyo, televizyon gibi elektronik medyalar bazen ortak kullanım alanımız olan atmosferdeki frekansları ve dalgaboylarını kullanırlar. Bunların çok sınırlı olduğunu biliyoruz. Bunların üzerinde tüm dünya vatandaşlarının hakları vardır. Bunlar sınırlı olarak bazı radyo ve televizyonlar aracılığıyla kullanılmaktadır(1).

Kitle iletişim araçlarının durumu bütün dünyada tartışılmaktadır. Birreylerin iletişim özgürlükleri ve demokratik katılım açısından yeni modeller aranmaktadır. İletişim olayını ne devlet tekelinde tutan, ne de serbest pazar koşullarındaki kâr amacına yönelik bir faaliyet olarak gören, olaya kamu hizmeti açısından yaklaşan eğilimler tartışılmaktadır. "Kamu hizmeti iletişimin"den söz edenler, devletçe finanse edilen ve korunan, ama devlet dışında

kalan ve toplumdaki bireylerin büyük bir bölümü arasında düşünce dolaşımını sağlayan iletişim kurumlarını düşünmektedirler.

Bugün ülkemizde fiili televizyon yayıncılığı düzeninin, tekelci ve ticari sistemin sakıncalarının birlikte değerlendirilerek, toplum için en yararlı ve doğru bir modelin geliştirilmesi için tartışmaların yapılması gerekmektedir(2).

Ülkemizde ilk Türkçe gazetesinin devlet tarafından, Batıda gazetelerin yayınlanmaya başlamasından üçyüz yıl sonra yayınlandığını biliyoruz. Uzun süre basın dendiği zaman Türkiye’de akla öncelikle gazete ve dergilerin içinde bulunduğu yazılı basın gelmiştir. Yapılan düzenlemeler gazete ve dergiler gözönüne alınarak hazırlanmıştır. Yakın zamana kadar radyo ve televizyon yayınları konusunda "devlet tekeli" dışında bir alternatif düşünülmemiştir. Bu da önce radyo, daha sonra ise televizyon üzerinde iktidarların baskılarından dolayı yapılan tartışmaların ülke gündeminde her zaman varolmalarına neden olmuştur. 1990 sonrası dönemde ise ülkemizin gündeminde özel radyo ve televizyonlar önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Özel radyo ve televizyonlar konusunda uzun süre çeşitli problemler yaşanmış ve bu durum Türkiye’deki basınla ilgili düzenlemeleri yetersiz kılmıştır.

1. TÜRKİYE’DE RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA DEVLET TEKELİNİN BULUNDUĞU DÖNEM

Özel radyo ve televizyonlardan bahsederken radyo ve televizyonun tarihçesinden, uzun süre devam eden devlet tekeliinden ve TRT’den bahsetmemiz gerekmektedir. İlk radyo ve televizyon yayınları Türkiye’de devletin öncülüğünde ve tekelinde başlamış, radyo dünyadaki ilk radyo yayınlarından hemen sonra yayına başlamasına rağmen, televizyon yayıncılığı konusunda oldukça geç kalmıştır.

Türkiye’de ilk televizyon yayınları, 1964 yılında TRT (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) nun kurulmasından sonra 31 Ocak 1968 tarihinde 5 Kw. güç ile Ankara’da deneme niteliğinde başlamıştır. Dünyada ilk televizyon yayınlarının İkinci Dünya Savaşından önce, 1936 yıllarında başladığı düşünülürse, Türkiye’deki televizyon yayınlarının ne denli geç başlamış olduğu açıkça görülür. Oysa, televizyondaki bu geç kalışa karşın, Türkiye’deki ilk radyo yayınları öncü sayılabilecek bir şekilde 1927’de—dünyada ilk düzenli radyo yayınlarının başlayışından 7 yıl sonra—başlamıştı(3).

Türkiye'de ilk radyo istasyonlarının kurulması kararı hükümet tarafından 8 Eylül 1926'da alınmış ve işletilmesi, "Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi" adlı yabancılarla ortak kurulan bir özel şirkete verilmiştir. Mayıs 1927'de başlatılan ve yayınların gerek verici gücü, gerekse kalitesi pek başarılı olamadığı için Hükümet 1936 yılında çıkartılan bir kararname ile radyo yayınlarını işletme hakkını bir devlet kuruluşu olan PTT'ye devretti. PTT'nin elinde dört yıl gibi kısa bir süre kalan radyo yayınları 1940 yılında yine bir devlet kuruluşu olan "Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü"ne verildi. Radyo yayınları TRT kurumunun kurulduğu 1964 yılına kadar bu kurumun yapısında kaldı.(4).

Radyo-televizyon yayınlarının durumuyla ilgili ilk anayasal düzenlemeleri 1961 Anayasasında görmekteyiz. Radyo ve televizyonun durumu 1961 Anayasasının 121. maddesinde "*Radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi, özerk kamu tüzel kişiliği halinde, kanunla düzenlenir*" şeklinde belirtilmiştir.

Böylece Türk yayıncılık tarihinde kuruluşundan 35 yıl sonra ilk kez radyo yayınları Televizyon yayınlarını da kapsayarak "özerk" bir yapıya kavuşturuluyor ve yayınlar siyasal iktidarın müdahalelerinden arındırılmaya çalışılarak devletin güvencesinde "tekel" durumuna getiriliyordu. Yayınların düzenlenmesi için de özel bir yasanın çıkarılması öngörülmekte idi.

Anayasanın 121. maddesinin öngördüğü yasa, 359 sayılı "Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Kanunu" adı ile 24 Aralık 1963'te kabul edilerek yürürlüğe girdi. Yasa ile Türkiye'deki radyo ve daha sonra kurulacak televizyon yayınlarının yönetimi TRT (Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu) adı ile radyo ve televizyon yayınlarını tekel olarak yürütecek "özerk bir iktisadi kamu kuruluşu"na verilmiş oldu(5).

TRT başlangıçta bir radyo kurumu idi. TRT'nin kuruluşundaki belirgin özellik kuşkusuz bu olmalı. Önemli özellik, 1961 Anayasasını oluşturan gelişmelerin Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığına getirdiği ilkeler oldu. 1961 Anayasasının radyo ve televizyonu düzenleyen 121. maddesinin gerekçesi (1960 öncesinde) "*radyonun partizan tutumu ve partizan bir yayın vasıtası haline getirilmesi*"nin huzursuzluk konusu olduğunu belirterek, "*radyo muhtariyeti (özerkliği) ve tarafsızlığını anayasa güvencesi altına alma gereğini*" belirtmiştir. Başka bir deyişle radyonun siyasal iktidarın yayın organı haline gelmesini önleyebilmek için özerklik ilkesi getirilmiştir. Bu ilke getirilirken radyo ve televizyon yönetimi bir başka özerk kuruluş olan

üniversitelerle birlikte ele alınmıştır. Böylece bir bakıma, radyo ve televizyona üniversiteler gibi özgürce çalışma, yayında bulunma görevi verilmiş tir. Anayasanın radyo ve televizyon için getirdiği öteki önemli ilke tarafsızlıktır(6).

Bu çerçevede radyonun kötüye kullanılmasını önlemek ve hükümet denetiminden çıkarılmasını sağlamak amacıyla 1964 yılında, TRT “özerk” bir kamu kuruluşu olarak faaliyete başlamıştı. Herkes böylelikle TRT’nin iktidarın baskısından kesin biçimde kurtulacağına inanıyordu(7).

Başlangıçta “özerk ve tarafsız” bir kurum olarak siyasal baskılardan uzak bir yayıncılık yapması düşünülen TRT’nin bu niteliği uzun süreli olmadı. 12 Mart 1971 askeri muhturasına zemin hazırlayan anarşik olaylar ve öğrenci hareketlerinin faturasından parlamentoyla birlikte TRT de payını aldı.

Tarafsız yayının sağlanabilmesi için öngörülen özerklik özellikle 1968 sonrası gelişen toplumsal olayların da etkisiyle eleştirilen bir konu oldu. TRT yayınlarını olaylardan sorumlu tutanlar çıktı. Bu görüşü ileri sürenler söylediklerine belki gerçekten inanıyorlardı, belki de özerk-tarafsız yayın aracını etkilemek için suçlama yoluna gidiyorlardı, ama sonuç olarak 1971 anayasa değişikliği ile özerklik kaldırıldı(8).

121. madde “Radyo ve televizyon istasyonlarının ancak devlet eliyle kurulabileceğini” öngörüyor ve kurumu devlete bağlı “tarafsız bir kamu tüzel kişiliği” haline getiriyordu. 1971’de değiştirilen 121. madde tam olarak şu şekildeydi:

“Madde 121- Radyo ve televizyon istasyonları ancak Devlet eliyle kurulur ve idarecileri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir. Kanun yönetim ve denetiminde ve yönetim organlarının kuruluşunda tarafsızlık ilkesini bozacak hükümler koyamaz.

Her türlü radyo ve televizyon yayımları tarafsızlık esaslarına göre yapılır.

Haber programların seçilmesinde, işlenmesinde ve sunulmasında ve kültür ve eğitime yardımcı görevinin yerine getirilmesinde Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik,

laik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve genel ahlakın gereklerine uyulması, haberlerin doğruluğunun sağlanması esasları ile organların seçimi, yetki, görev ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.

Devlet tarafından kurulan veya Devlettten malî yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır.”

Bu durum radyo ve televizyon üzerindeki devlet tekelinin daha da güçlendirilmesi anlamına geliyordu. 1982 Anayasasında da kanun özünü muhafaza ederek ve *TRT* üzerindeki denetimi daha da arttırarak radyo ve televizyon yayıncılığı üzerindeki devlet tekeli devam ettirmiştir.

2. TÜRKİYE'DE ÖZEL RADYO VE TELEVİZYONLARIN ÇIKIŞI VE DEVLET TEKELİNİN KALDIRILMASI

Ülkemizde özel televizyonla ilgili çalışmalar 1980'li yılların ortaları-na kadar uzanmaktadır. Birçok kişi ve kuruluş özel televizyonlarla ilgili görüşlerini ortaya koymuş, hazırlıklar yapılmış, fakat *TRT* tekelinin kırılması 90'lı yılların başına kadar mümkün olmamıştır.

Özel televizyonların kurulmasıyla ilgili daha 1985 yılında özellikle gazeteler yatırım yapmaya başlamışlardı. Örneğin, bunlardan *MTV* (Milliyet Televizyon Şirketi), stüdyosunu bile tutmuş, teknik altyapı ve eleman açısından yayına geçebilecek şekilde hazırlıklara girişmiş, *Hürriyet* gazetesi ise *ART* (Anadolu Radyo Televizyon), ile özel televizyonun ilk çekirdeğini kurmuştu(8). Bu hazırlıklara 1989 yılında *Sabah* gazetesinin de içinde bulunduğu Mediagrup'un hazırlıklarını ve *Türkiye* gazetesinin kurduğu *TGRT*'yi ekleyebiliriz(10).

2.1. Özel Radyo ve Televizyonların Çıkışı

Özel televizyonların uygulamaya geçirilmesi 1990'lı yılların başında *Magic Box* adlı kuruluşun *Star 1* adı altında, Türkiye dışından uydulla yaptığı yayınlarını ülkemizdeki insanların, önce çanak antenle daha sonra ise normal antenlerle seyredebilme imkânını bulmalarıyla başlar. Ama maalesef ülkemize özel televizyonun girişi de anayasaya ve kanunlara aykırı olarak, siyasi hesaplarla olabilmıştır. Çünkü, İlk özel televizyon olan *Star 1*'in yayınına sağlayan *Magic Box* şirketinin büyük ortağı o zamanki Başbakan Turgut Özal'ın oğlu Ahmet Özal'dı. Bu durum *Star 1* televizyonunun arkasında

o dönemdeki Başbakan Turgut Özal'ın bulunduğu iddialarını güçlendirmektedir. Uğur Mumcu Özal'ın siyasî amacını, "Özal'ın seçimler için izlediği strateji şuydu: TRT'yi elinde tutacak; ayrıca Magic Box televizyonu ile de kamuoyunu yönlendirecekti" şeklinde açıklamıştır(11).

Türkiye dışından anayasaya ve kanunlara aykırı olarak uyduyla yapılan ilk özel televizyonun yayınları öyle bir durum meydana getirmiştir ki, ülkede yayın tekeline sahip olan TRT altı kanalına rağmen halkın % 40'ı tarafından izlenirken, tekeli dışarıdan zorlayan "yabancı" kanal Star 1 % 60 tarafından seyredilir hale gelmiştir(12). Büyük ölçüde perde arkasında iktidar partisinin desteğiyle anayasaya ve TRT tekeline rağmen yayınına başlayan ve bütün Türkiye çapında seyredilebilir duruma gelen Star 1'i diğerleri, önce Teleon daha sonra Show TV, Kanal 6, HBB, ATV, TGRT, Flaş TV ve Kanal D izlemişlerdir. Bir süre sonra buna belediyelerin kendi kanalları ve yöresel yayın yapan televizyon istasyonları da katılmışlardır. Özel televizyonların yayınlarını, ilk olarak Süper FM adıyla bir radyonun yayına başlaması ve arkasından diğerlerinin takibiyle özel radyolar izlemiş ve hızlı ve etkin bir şekilde hayatımıza girmeye başlamıştır.

Türkiye dışından uydu aracılığıyla anayasaya ve kanunlara aykırı olarak yayın yapan ilk özel televizyon olan Star 1'in yayınları yayınları öyle bir durum meydana getirmiştir ki, ülkede yayın tekeline sahip olan TRT altı kanalına rağmen halkın % 40'ı tarafından izlenirken, tekeli dışarıdan zorlayan "yabancı" kanal Star 1 % 60 tarafından seyredilir hale gelmiştir(12).

Böylece önce özel televizyonlar "korsan" bir şekilde Anayasa'ya ve kanunlara aykırı bir şekilde ülkemize gelmiş, arkasından da "fiili bir durum" olarak meşruiyet kazanmaya çalışmıştır. Star 1 televizyonunun yurt dışından yayınına sağlayan Magic Box Yönetim kurulu Başkanı Tunca Toskay bu konuda "Kanunlar daima olaydan sonra gelir. Yeni ihtiyaçlar ortaya çıkar, yeni düzenlemelere ihtiyaç doğar" diyerek TRT tekelinin kalkması konusundaki temenni ve beklentisini belirtmiştir(13).

2.2. Radyo ve Televizyon Yayıncılığında Devlet Tekelinin Kaldırılması

Ülkemizde ilk özel televizyon yayınının başlamasıyla, radyo-televizyon tekelinin kalkması konusunda herhangi bir hazırlık hemen başlatılmamıştır. Bu konuda mecliste çoğunluğu bulunan iktidar partisinin kayıtsız kaldığı gözlenmiştir. Uğur Mumcu bir yazısında bu konuda şu görüşü ileri sür-

mektedir:

“Teknolojiye karşı direnilmez. Yapılacak iş anayasayı değiştirerek televizyondaki devlet tekelini kaldırmaktır. SHP bu yolda girişimde bulundu. ANAP ise anayasayı değiştirerek dileyen herkese özel televizyon kurma önerilerine hiç yanaşmadı. Niçin yanaşsın? Devlet tekeli kalksa “Ahmet’in televizyonu” dışında özel televizyonlar da devreye girecekti. Bunun, Özal ailesi ve ANAP için iki önemli sakıncası vardı.

Birinci sakınca, seçim öncesinde kurulacak özel televizyon kanallarının kamuoyunu etkilemesiydi. İkinci sakınca da bugün Star 1’e akan reklam gelirlerinin kurulacak özel televizyon kanallarınca paylaşılmasıydı”(14).

Bütün bunlara rağmen özel radyo ve televizyonlar ülkenin bir gerçeği olarak varlıklarını sayılarını ve yayın alanlarını artırarak sürdürmeye devam etmişlerdir. Parlamentoda ise TRT tekelinin kaldırılmasıyla ilgili ne iktidardan, ne de muhalefetten ciddi bir teşebbüs gelmemiştir.

2.2.1. Radyo ve Televizyon Yayıncılığında Devlet Tekelinin Anayasadan Kaldırılması

1993'lere geldiğimizde ise iktidarın değiştiğini ve SHP-DYP koalisyonunun hükümeti kurduklarını görüyoruz. Bu dönemde de özel radyo ve televizyonlar varlıklarını ve etkinliklerini sürdürmüşler, fakat anayasanın değişmesi konusunda bir girişim yapılmamıştır. Tam tersine 15 Mart 1993 tarihinde Ulaştırma Bakanlığının bir genelgesi ile ülke içinden yayın yapan bütün radyo ve televizyon istasyonlarının kapatılması direktifi verilmiştir. Bu genelgede, *“Yayınları yapan tüm özel radyo ve televizyonlara ait vericilerin tamamının sökülmesi ve sorunluları hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunulması”* isteniyordu(15). Böylece ülke içinden yayın yapan bütün radyo ve televizyon istasyonları mühürlenmeye başlandı. Fakat ilginç bir şekilde yurt dışından yayın yapan özel televizyonlar bu uygulamanın dışında bırakıldı.

Özel radyoların ve yurt içinden yayın yapan bir kısım televizyonların kapatılmasından sonra kamuoyu bu konuda büyük bir tepki ortaya koydu. Ama asıl tepki özel radyoların kapatılmasıyla ortaya çıktı. Özel otomobiller ve taksiler antenlerine, insanlar yakalarına siyah kurdela bağlayarak tepkile-

rini dile getirdiler. Kapatılan özel radyolar bir araya gelerek "Konuşan Türkiye Radyosu" adı altında ortak bir radyo yayını yapma kararı aldılar.

Kamuoyundan gelen yoğun baskı üzerine, 8.7.1993 tarihinde TBMM'nin 3913 sayılı kararıyla 1982 Anayasasının 133 maddesi "*Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir*" şeklinde değiştirilerek radyo ve televizyon üzerindeki devlet tekelini kaldırdı. Radyo ve televizyon üzerindeki devlet tekelini kaldıran 133. madde şu şekilde düzenlenmiştir:

"Madde 133- Radyo ve Televizyon istasyonları kurmak ve işletmek hakkı kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

Devletçe Kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişiliklerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır."

Böylelikle özel radyo ve televizyonların anayasal altyapısı hazırlanmış oluyordu.

2.2.2. Radyo-Televizyon Kanununun Düzenlenmesi ve Radyo Televizyon Üst Kurulu

Uzun tartışmalardan ve çalışmalardan sonra 13 Nisan 1994'de de Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınlarını düzenleyen 3984 sayılı kanun meclis tarafından kabul edilmiştir(16). Bu kanunla ister devlet eliyle, ister özel girişim tarafından yapılan radyo televizyon yayınları kanunî bir düzenlemeye tabi kılınmıştır. Böylece radyo televizyon konusunda yaşanan kargaşa ve boşluk da bu kanunla ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun' la radyo ve televizyonların kuruluşları ve yayınlarıyla ilgili kurallar ve ilkeler getirilmiştir. Kanun özel radyo ve televizyonların kuruluş şartlarını, kurucu ve hissedarların konumlarını da belirlemiştir. Kanunla siyasi partiler, dernekler, sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, vakıflar, mahalli idareler ve bu idarelerce kurulan veya ortak oldukları kuruluşlar ile üretim, yatırım, ihracat, ithalat, pazarlama ve finans kurum ve kuruluşlarının özel radyo ve televizyon kurmaları yasaklanmıştır.

Kanunun dördüncü maddesiyle yayın kuruluşlarının aşağıdaki yayın ilkelerine aykırı yayın yapamayacakları hükmü getirilmiştir:

a) *Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve bağımsızlığına, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne,*

b) *Toplumun millî ve manevî değerlerine,*

c) *Anayasanın Genel Esaslar kısmında yer alan ilkelere, demokratik kurallara ve kişi haklarına,*

d) *Genel ahlâk, toplum huzuru ve Türk aile yapısına,*

e) *Anlatım özgürlüğüne, iletişim ve yayında çoğulculuk esasına,*

f) *İnsanların, ırk, cinsiyet, sosyal sınıf veya dinî inançları dolayısıyla hiçbir şekilde kınanmaması ilkesine aykırı,*

g) *Toplumu şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevkeden ve toplumda nefret duyguları oluşturacak yayınlar.*

Kanunla bu ilkeleri gözetmek ve denetlemek için de bir *Radio ve Televizyon Üst Kurulu* kurulmaktadır. Dokuz üyeden oluşan bu kurul, iktidar partisi veya partilerinin göstereceği 10 ve muhalefet partilerinin göstereceği 8 aday arasından parlamentoda yapılan seçimle belirlenmektedir. Görev süresi altı yıl olan Kurulun görev ve yetkileri “*Ulusal ve bölgesel frekans planlamalarını yapmak, müracaatta bulunan özel radyo ve televizyonlara yayın, verici tesisi kurma ve işletme iznini ve lisansını vermek ve yayınların kanunda belirtilen ilkelere ve milletlerarası anlaşmalara uygunluğunu denetlemek*” olarak özetlenebilir. Bu kanunla yayınların düzenlenmesi ve reklâmlar konusunda da belirli yükümlülükler ve sınırlamalar getirilmektedir.

Üst Kurul ayrıca bu kanuna ve Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi İlkelerine uygun biçimde çalışma ve faaliyetleri ile ilgili yönetmelik ve düzenlemeler hazırlamak yetkisine de sahiptir.

Bu kanunun en ağır kısmını ise, radyo ve televizyon yayınlarının “*Millî güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde yahut kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması kuvvetle ihtimal dahilinde ise Başbakan veya görevlendi-*

receği bakan tarafından" durdurulabileceği hükmü oluşturmaktadır. Çünkü bu hükmün keyfi gerekçelerle kullanılma ihtimali her zaman bulunmaktadır.

Kanunun öngördüğü şekilde TBMM'de yapılan seçimler sonucunda Radyo Televizyon Üst Kurulu oluşturularak faaliyetine başlamış fakat aylar geçmesine rağmen henüz frekans tahsisi ve yayınların, yayın ilkelerine uygun şekilde yapılması konusunda bir mesafe alınmış gözükmemektedir.

Kurul'un almış olduğu kararlardan biri ise, iletişim özgürlüğünün fikir özgürlüğü çerçevesinde korunması konusunda pek iç açıcı bir durum sergilememektedir. Kurul, 22 Ekim 1994 tarihinde *Interstar*'da yayınlanan *Objektif* programının yayını dolayısıyla, yasadaki yayın ilkelerine aykırı davranıldığını bildirerek, ihlalin tekrarı halinde özel TV kanalının yayınının "geçici olarak" durdurulacağını bildirmiştir(17). Yayın ilkelerine aykırı davranıldığı bildirilen konu ise iki tartışmacı tarafından açıklanan bazı düşüncelerdi. Fikir özgürlüğünü, dolayısıyla iletişim özgürlüğünü ihlal edici bu tutum ise Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun çalışmaları açısından pek iyi bir başlangıç olarak görünmemektedir.

SONUÇ

Ülkemizde radyo ve televizyon yayınları ilk Türkçe gazete olan *Takvim-i Vekayi* 'de olduğu gibi devlet tarafından başlatılmıştır. Bu konudaki devlet tekeli daha sonra Anayasa'ya konulan maddelerle de belirlenmiştir.

Fakat dünyadaki gelişmelerin dışında kalması düşünülemeyecek olan ülkemizde, anayasadaki devlet tekeline rağmen feli bir durum meydana gelmiş ve özel televizyonlar uydular aracılığıyla yayınlarına başlamışlardır. Bunu özel radyolar takip etmiş ve özel radyo ve televizyonların varlığı hükümet de dahil bütün kamuoyu tarafından kabullenilmiştir. Birçok konuda olduğu gibi önce özel radyo ve televizyonlar bir "realite" olarak ülkenin gündeminde yer almış arkasından da anayasal ve kanuni düzenlemelerin yapılması gerekmiştir.

1960 Anayasasıyla başlayan ve 1980 Anayasasıyla da devam ettirilen Radyo Televizyon konusundaki devlet tekeli, ilgili maddenin değiştirilmesiyle ortadan kaldırılmıştır. Bu konudaki düzenlemelerin yapılabilmesi ve koordinasyonun sağlanabilmesi için de Radyo Televizyon Üst Kurulu adıyla bir kurum oluşturulmuştur. Şu anda önemli olan husus, Anayasaya göre kurulan, TBMM'de yapılan seçimlerle oluşturulan ve çalışmalarına baş-

layan Radyo-Televizyon Üst Kurulunun üzerine düşen görevleri yaparak bu konudaki düzeni sağlayıp sağlayamayacağı konusudur. Fakat bu konuda da temennimiz, Üst Kurul'un baskıcı bir tutum izlemeden, demokratik sınırlar içerisinde, iletişim özgürlüğü ihlal edilmeden üzerine düşen görevlerini yapmasıdır.

DİPNOTLAR

- (1) Özden Cankaya, "Media Kime Hizmet Eder", **İletişim Dünyası**, Unesco Türkiye Milli Komisyonu İletişim Komitesi Yayını, S. 18, Mart-Nisan 1994, s. 11.
- (2) Özden Cankaya, "Türkiye'de Televizyonculuğun Gelişimi ve Bugünkü Durumu", **Marmara İletişim Dergisi**, M.Ü.İletişim.F. Yay., S. 2, Nisan 1993, s. 222.
- (3) Sevim Gürbüz, **Kitle Haberleşmesi**, Filiz kitabevi, İstanbul, 1980, s. 220.
- (4) Hıfzı Topuz(Koordinatör), M.Tali Öngören, Aysel Aziz, Mesut Önen, **Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni**, TUSES ve İLAD Ortak Yayını, İstanbul, 1990, s. 89.
- (5) **a.g.e.**, s. 90.
- (6) Korkmaz Alemdar, "Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun Geçirdiği Aşamalar Üzerine Bazı Görüşler", **İletişim**, AİTİA Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu Yayın Organı, 1981/1, s. 3.
- (7) Ahmet Oktay, "Radyo Anıları (2)", **Milliyet**, 3.5.1993.
- (8) K. Alemdar, " a.g.m.", s. 4-5.
- (9) **Nokta**, 28 Nisan 1985.
- (10) **Cumhuriyet**, 20. Eylül 1989.
- (11) Uğur Mumcu, "Anap'ın Planı", **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1991.
- (12) Haluk Şahin, "Yeni Radyo TV Düzenine Doğru", **İletişim Araştırma**, İletişim araştırma Derneği Bülteni, 8 Mart 1992.
- (13) **Cumhuriyet**, 1 Ağustos 1990.
- (14) Uğur Mumcu, "a.g.y."
- (15) **Hürriyet**, 31 Mart 1993.
- (16) **Resmi Gazete**, Sayı: 21911, 20 Nisan 1994.
- (17) **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1994.